

Leerlingen zien zeker mogelijkheden in het uitbouwen van een sterk aanbod Se-N-Se gericht op de doorstroom naar het hoger onderwijs na een richting met arbeidsmarktfinaliteit. Meer zelfs, gezien de veranderingen aan het diploma in bso is dit een absolute noodzaak. Het is dan wel nodig dat elke leerling die dat wil makkelijk kan inschrijven voor deze richting. Bovendien kan het invoeren van het verplicht algemeen zevende jaar als brug tussen bso en hoger onderwijs niet op zich staan. Deze ene maatregel biedt geen volledig antwoord op alle uitdagingen waar het beroepsonderwijs mee kampt.

Het zal belangrijk zijn om op maat te werken en in te spelen op de noden en verwachtingen van individuele leerlingen. Ook moet de school de overgang van 6 bso naar het algemeen zevende jaar sterk opvolgen en zorgen voor de gepaste omkadering en begeleiding om de leerlingen te helpen hun doelen te bereiken. De leerkrachten zijn een cruciale factor om dit alles te doen lukken: zij moeten de juiste opleiding, achtergrond en mentaliteit hebben om leerlingen te kunnen begeleiden in dit proces.

1. Inleiding

Leerlingen die vandaag het zesde jaar bso afronden krijgen een getuigschrift. Pas na een extra zevende jaar halen leerlingen een diploma Secundair Onderwijs. In de toekomst verandert dit systeem. Studenten krijgen dan al na het 6de jaar bso een diploma, maar dit zal niet langer toegang tot de hogeschool of de universiteit geven. Wie toch wil doorstromen naar die vormen van hoger onderwijs moet een opleiding secundair-na-secundair (Se-N-Se) volgen die voorbereidt op het hoger onderwijs.

Het mag duidelijk zijn dat deze richting in de toekomst een zeer belangrijke schakel wordt in het vernieuwde onderwijsaanbod in de 2de en 3de graad. Heel wat leerlingen zullen er een beroep op moeten doen om vanuit het bso nog te kunnen doorstromen naar het hoger onderwijs. Het is dan ook cruciaal dat de inhoud van deze toekomstige richting afgestemd is op de noden en verwachtingen van die leerlingen. Als Vlaamse Scholierenkoepel dragen we graag ons steentje bij om dit te realiseren.

Op 29 november 2018 gingen we langs op Sint-Jozef in Geel, een van de weinige scholen in Vlaanderen die momenteel het “naamloos leerjaar” aanbiedt. Deze opleiding is een algemeen zevende jaar bso dat theoretisch gericht voorbereidt op het hoger onderwijs. Volgens ons is dit een goed

vertrekpunt voor de uitbouw van wat een 'doorstroom-Se-N-Se' zou zijn. We spraken met een focusgroep van leerlingen die in het schooljaar 2018-2019 in de richting ingeschreven zijn, aangevuld met wat we in het verleden van scholieren hoorden. In dit advies brengen we in kaart waarom leerlingen voor dit zevende jaar kiezen en welke aanbevelingen ze hebben voor een verdere uitbouw. Op basis van wat zij ons vertelden, aangevuld met vele andere relevante signalen die we in het verleden van scholieren hoorden, probeerden we in kaart te brengen waarom leerlingen voor een algemeen zevende jaar kiezen, en wat ze als belangrijke aandachtspunten zien bij het inrichten ervan.

2. Waarom kiezen voor een algemeen zevende jaar bso?

Spreek met eender welke klas in het bso over hun schoolparcours en het valt op hoeveel diverse verhalen er zijn. Dat is evenzeer zo in het algemeen zevende jaar. De redenen om voor dit zevende jaar te kiezen verschillen zo sterk als de levens van de jongeren die we spraken. Toch vallen enkele terugkerende thema's op.

Thema 1: het watervalstelsel. Een groot deel van de focusgroep is in het bso beland als gevolg van een moeizame schoolcarrière. Sommigen stootten op problemen bij een bepaald deel van de leerstof in aso of tso, anderen kregen te maken met moeilijke persoonlijke omstandigheden, of maakten studiekeuzes die achteraf niet de juiste bleken te zijn. Vaak gaat het om een combinatie van deze factoren. Wat ze allemaal gemeen hebben is het signaal vanuit de klassenraad en hun omgeving om 'af te zakken'. Deze leerlingen hebben doorgaans het gevoel dat ze naar bso 'geduwd' zijn, en zelf geen of te weinig beslissingen hebben kunnen nemen in hun schoolloopbaan. Zij zien het algemeen zevende jaar als **een kans om iets recht te zetten**, om te tonen dat ze voldoende capaciteiten hebben om een bewuste keuze te kunnen maken en door te stromen naar het hoger onderwijs in een richting die hen interesseert.

Thema 2: honger naar meer. Andere leerlingen hebben in het verleden wél bewust gekozen voor een beroepsrichting. Zij kozen vanuit hun persoonlijke interesse voor een sterkere praktijk, maar misten daarbinnen doorgaans toch een algemene theoretische basis. Voor hen is het algemeen zevende jaar een manier om hun **keuzeopties uit te breiden** en om toch die theoretische basis die ze hebben gemist in het bso alsnog mee krijgen.

Thema 3: zoekers. En dan zijn er nog die leerlingen die na zes (of meer) jaar middelbaar nog niet gevonden hebben wat ze zoeken. Ze hebben een grillige schoolcarrière achter de rug, waarin ze al meerdere richtingen voor korte tijd doorlopen hebben. Zij hopen in een algemeen zevende jaar van **vele dingen te kunnen proeven** en een goede beslissing te nemen over hun verdere (school)loopbaan.

3. Aanbevelingen van leerlingen

3.1 Een bekend en beschikbaar aanbod

Veel leerlingen die in het bso afstuderen hebben wel degelijk de ambitie om nog verder te studeren¹, Als Vlaamse Scholierenkoepel (VSK) vinden we het daarom in de eerste plaats belangrijk dat de doorstroom-Se-N-Se voor iedereen die dat wil bekend en beschikbaar is. Een voldoende ruim en goed gespreid aanbod is dus essentieel. Dat de richting “Naamloos leerjaar” nu vrij programmeerbaar wordt voor scholen is een goede eerste stap om deze ambitie te realiseren. Momenteel wordt deze richting, naast op Sint-Jozef, nog maar aangeboden op één andere school in heel Vlaanderen (Het Technisch Instituut Sint-Carolus in Sint-Niklaas). Er is dus nog een lange weg af te leggen, en dit moet goed opgevolgd worden.

3.2 Een sterker beroepsonderwijs

Leerlingen geven aan dat ze voelen dat er door ouders, leerkrachten, medeleerlingen en de maatschappij in het algemeen neergekeken wordt op het bso. Dat was een verhaal dat duidelijk naar voor kwam uit de bevraging die we deden bij meer dan 3000 leerlingen naar aanleiding van ons memorandum voor 2019, en ook door de focusgroep weer werd bevestigd. Naast het hierboven omschreven watervalstelsel, kregen ook de leerlingen die bewust kozen voor een meer praktische richting zeer vaak met weerstand vanuit hun omgeving te maken. Ook binnen de richting zelf zat de klassfeer vaak niet goed, waren zeer veel medeleerlingen gedemotiveerd en werd er door leerlingen vanuit de leerkrachten te weinig geloof in de kwaliteiten en het potentieel van de leerlingen ervaren.

Een andere gedeelde bezorgdheid binnen de focusgroep is het te lage niveau van het bso. De leerlingen geven in de eerste plaats aan dat de algemene theorie, die vooral binnen het vak PAV aanbod moest komen, ervaren wordt als te kinderachtig en te weinig relevant; en ook een te klein deel van de opleiding uitmaakte. Maar ook de praktijkervaringen (stages) werden door de leerlingen vaak als te repetitief en eenzijdig omschreven. De groep vond dat ze vaak de kans niet kreeg om in de praktijk toe te passen wat ze in hun richting hadden geleerd. Ze moesten zich vaak beperken tot de eenvoudige klusjes of karweitjes zoals “kledij opvouwen” of “kattenpis opkuisen”.

Het mag duidelijk zijn dat het invoeren van een verplichte doorstroomgerichte Se-N-Se binnen de modernisering van het onderwijsaanbod niet de enige maatregel mag zijn om alle

¹ Reactie “Scholieren en (doelgroep-)ouders over de moderniseringsplannen voor het SO” (2016)

uitdagingen waarmee het bso te maken heeft aan te pakken. Deze Se-N-Se is in se een correctie op het systeem. Leerlingen die de verkeerde keuze hebben gemaakt (of gedwongen zijn te maken), krijgen in het secundair nog een kans om te schakelen naar een richting die toegang biedt tot de hogeschool of universiteit. Deze vernieuwing is welkom en nodig én moet passen binnen een algemene inhoudelijke versterking en maatschappelijke opwaardering van het beroepsonderwijs.

Als Scholierenkoepel gaven we in het verleden² al een aantal manieren aan om dit te doen. We herhalen ze hier kort:

- Leg de lat hoger op het gebied van leerinhouden, zowel wat betreft de basistheorie (momenteel: PAV) als tijdens de stages;
- Zorg dat het bso een aantrekkelijke werkplek is voor de allerbeste en meest gemotiveerde leerkrachten;
- Laat de benamingen aso, bso, kso, tso helemaal los en spreek altijd over doorstroom-, arbeidsmarkt- en dubbele finaliteit,
- Moedig scholen aan om de spreekwoordelijke en soms letterlijke muren tussen de onderwijsvormen te slopen door meer samen te werken en uit te wisselen
- Creëer echte gelijkwaardigheid tussen de onderwijsvormen, en maak het haalbaar om ook van arbeidsmarktgerichte naar doorstroomgerichte richtingen te kunnen overstappen, en niet enkel in de omgekeerde richting.

3.3 Maatwerk voor elke leerling

Een algemeen zevende jaar zal zoals eerder gezegd veel verschillende profielen van leerlingen, met verschillende verwachtingen aantrekken. Wie nog lange tijd in aso of tso heeft gezeten, zal uiteraard met een andere basis starten aan het zevende jaar dan wie vanaf de start al voor bso koos. De basiskennis van de leerlingen zal sowieso sterk afhangen van de eerder gevolgde studierichtingen. Daarnaast zullen ook de toekomstplannen van de leerlingen erg verschillen. Het is bijna onmogelijk om één generieke invulling van de doorstroom-Se-N-Se te bedenken die voor al deze leerlingen geschikt zal zijn.

Ons advies is dat dit maatwerk wordt ingeschreven in het DNA van de opleidingen. Scholen kunnen inspelen op de individuele noden van de leerlingen door bij de start van het schooljaar voor elke leerling de beginsituatie in kaart te brengen. Daarbij moet vertrokken worden vanuit de ambities en verwachtingen van elke leerling. Overloop samen welke mogelijkheden er zijn na het middelbaar onderwijs, en geef misschien zelfs al een voorproefje door het bijwonen van colleges, door werkplekken te bezoeken... Op deze manier kan samen met de leerling een concreet, weliswaar niet

² Nota "Elke leerling op de juiste plaats: een sterke schoolloopbaan voor elke leerling, in 7 kansen"

bindend, streefdoel bepaald worden.

Daarna kan dan via niveaumetende toetsen in kaart gebracht worden wat er precies nodig is voor de leerling om dat doel te bereiken: op welke vlakken de leerling al best ver staat, en waar er nog wat inhaalwerk nodig is. Zo kan vervolgens de juiste extra uitdaging en ondersteuning geboden worden.

De leerlingen kunnen hierin ook zelf een rol opnemen. De focusgroep ziet de diversiteit van de groep als meerwaarde: leerlingen met verschillende capaciteiten kunnen elkaar wederzijds helpen en versterken. Leerlingen met een voortraject in Dierenzorg zullen verder staan wat biologie betreft, terwijl leerlingen uit Kantoor vaak al sterker zullen zijn in ICT. Als het leerkrachtenteam voor elke leerling een goed beeld van de kwaliteiten en uitdagingen heeft kan ze deze dynamiek nog beter mogelijk maken.

3.4 Een haalbare overgang

De overgang van het beroepsonderwijs naar een algemeen zevende jaar is niet vanzelfsprekend. Leerlingen krijgen plots veel meer theorie te verwerken, moeten veel meer toetsen maken en hebben ook thuis plots veel meer schoolwerk. Dit alles heeft een grote impact.

Leerlingen vragen daarom dat er ook in dit zevende, theoretisch gerichte jaar toch nog wat ruimte blijft voor praktijk. Dit zorgt voor wat broodnodige afwisseling in het lesrooster en vermijdt een te bruske overgang van het zeer praktisch gerichte bso. Ook willen ze dat er een haalbare limiet gehanteerd wordt wat betreft de hoeveelheid schoolwerk, waaraan alle leerkrachten zich houden. We hoorden verhalen over vijf toetsen op één dag, gevolgd door drie uur huiswerk. Dat is voor iedereen te veel van het goede, en zeker voor leerlingen die dit helemaal niet gewend zijn.

We vragen dan ook een geleidelijke overgang tussen een zesde jaar bso en een eerste bachelortraject. Met toenemende theorie en zelfredzaamheid. Leerlingen moeten en willen zelfstandig leerstof kunnen verwerken. De focusgroep vraagt duidelijk om hen dus niet te veel bij de hand te nemen van toets naar toets en taak naar taak. Help hen geleidelijk aan zelf verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen leren. Laat hen tenslotte niet gewoon los eens ze doorstromen naar een eerste bachelor in het hoger onderwijs. Ook dan zal een nauwe, en toegespitste opvolging cruciaal blijven voor de slaagkansen.

3.5 Sterke en geschikte leerkrachten

We weten uit onderzoek dat de kwaliteit van de leerkrachten de meest bepalende factor is voor de

schoolervaring van de leerlingen.³ Zij zijn de centrale factor in het schooltraject van de leerling. In een algemeen zevende jaar is dit uiteraard niet anders. De focusgroep had dan ook duidelijke verwachtingen voor de leraren in deze opleiding. Ze verwachten:

- Expertise. De leerkrachten die lesgeven in deze richting moeten vakmensen zijn die de capaciteiten hebben om met leerlingen uit het beroepsonderwijs om te gaan, maar tegelijkertijd ook voldoende kennis hebben van het hoger onderwijs om goed te weten wat leerlingen nodig hebben om daarop voorbereid te zijn.
 - Coaching en begeleiding. In een algemeen zevende jaar moet zoals al gezegd veel aandacht gaan naar klassikale en individuele begeleiding op het gebied van studeren en leren leren. Een leercoach of leerlingenbegeleider die proactief met deze leerlingen aan de slag gaat, zal geen overbodige luxe zijn. Maar ook elke leerkracht moet voor een deel over deze capaciteiten beschikken.
 - Geloof in leerlingen. De leerlingen in de focusgroep gaven aan dat leraren die echt in hen geloven en hen proberen naar een hoger niveau te brengen een heel groot verschil kunnen maken. Bij de evaluaties is het daarom belangrijk dat de nadruk ligt op bijleren en het proces. Een slechte toets moet een aanleiding zijn om samen de problemen aan te pakken, niet om leerlingen af te rekenen.
 - Motivering op de juiste manier. Leerlingen die bewust kiezen voor een algemeen zevende jaar doen dat vanuit een duidelijke motivatie. Ze hebben een duidelijk doel voor ogen: klaar zijn voor de doorstroom naar het hoger onderwijs. Het is belangrijk dat deze motivatie niet meteen verloren gaat. Leerlingen motiveren doe je niet door hen vanaf de start van het schooljaar angst aan te praten over de omvang van de uitdaging die hen te wachten staat. Evenmin kan het de bedoeling zijn dat leerlingen worden aangemoedigd om hun sociaal leven buiten de school op te geven of op pauze te zetten.
- De combinatie van al deze kwaliteiten is natuurlijk niet vanzelfsprekend, en dus zal het belangrijk zijn om leerkrachten die les gaan geven in de doorstroom-Se-N-Se goed voor te bereiden. De pedagogische begeleidingsdiensten zullen best voorzien in een speciaal aanbod om de huidige leerkrachten bij te scholen om in deze context aan de slag te gaan. Leerkrachten in opleiding moeten dan weer de kans krijgen zich te specialiseren voor deze richting.
-

³ VSK-memorandum "Power to the pupils: wat zeggen scholieren over onderwijs?" (2014)